

VLADIMIR P. ŠTEFANEC

Vasja Bratina z Vladimirjem P. Štefanecem

BRATINA: Na slovenskem literarnem prizorišču si se s svojim prvcem *Morje novih obal* pojavil iznenada, ne da bi prej kjerkoli objavljaj. Kako ti je prišlo na misel, da bi bil kot diplomirani umetnostni zgodovinar in filozof pravzaprav pisatelj? Možni vplivi?

ŠTEFANEC: Pravzaprav se nisem zavestno odločil, da bom postal pisatelj, temveč se je to zgodilo spontano. Nekaj malega je k temu prispevalo tudi banalno dejstvo, da po štirih letih študija vsakemu študentu pripada absolventska staž, med katerim opravi preostale študijske obveznosti in pripravi diplomu. Ko sem se v tem položaju znašel tudi sam, sem se kar malce zgrozil, saj nisem imel nikakršnega oprijemljivega načrta glede svojega nadaljnega življenja. Študijskih smeri si namreč nisem izbral zaradi želje po službovanju na teh področjih, pač pa zgolj zaradi želje po izobraževanju. Služba mi tudi ni ravno dišala, pa še dobil bi jo težko, in tako sem se odločil, da ustavim konje, podaljšam obdobje živahnega študentskega življenja in absolventska staž izkoristim za kaj drugega kot za dokončanje študija. Za pisanje knjige, na primer. V tistem letu je nastalo *Morje novih obal*, diplomiral pa sem leto pozneje. Knjigo sem odnesel na izbrano založbo in dva tedna po tistem me je poklical urednik in mi sporočil, da jo bo uvrstil v program. Tako sem postal pisatelj, čeprav zase te besede, ki se mi je zdela nekako pompozna in težko zveneča, dolgo nisem uporabljal. Nase sem gledal kratko malo kot na nekoga, ki je pač napisal knjigo, lahko pa bi počel tudi kaj povsem drugega. Besedo pisatelj sem v zvezi s sabo začel brez zadrege uporabljati šele takrat, ko sem o svojih knjigah lahko govoril v množini. Takrat se mi je zazdelo, da mi najbrž v resnici pripada.

Res pa je, da sem kaj malega napisal že prej, v srednješolskih in študentskih letih. To sem počel iz globoke, pristne potrebe po ustvarjanju, ki je bilo zame od nekdaj pomembno, čeprav sem se v mlajših letih bolj kot s pisanjem sproščal z likovnim izražanjem. V srednji šoli sem tudi začel pisati svoj prvi roman, a sem pisanje kmalu opustil, saj sem samokritično ugotovil, da zadeva

preveč spominja na t. i. negativne utopije, na dela Georgea Orwella 1984, Aldousa Huxleyja *Krasni novi svet* in Raya Bradburyja *Fahrenheit 451*. Ta dela so name v tistem obdobju močno vplivala in tudi spoštoval sem jih dovolj, da sem sklenil, da je bolje, da ljudje še naprej berejo te vrhunske stvaritve kot pa moj nezrel, z njimi odločilno zaznamovan poskus. Pozneje so seveda prišli še številni drugi vplivi, pa tudi prej jih je bilo že nekaj, a vse je pravzaprav težko razbrati. To nam najbrž laže uspe na stara leta, ko se stvari poležejo, zbistrijo in postavijo na svoje mesto. Drugače pa ne poznam avtorja, za katerega bi lahko rekel, da piše, kot bi si želel sam, če bi bilo tako, sam ne bi pisal.

BRATINA: Že tvoj prvi roman je naletel na dober odziv pri bralcih, saj je bilo že v prvih dveh tednih prodanih kar petsto izvodov, na lestvicah najbolje prodajanih knjig pa sta bili tudi knjigi *Pariške zgodbe* in *Viktor Jelen, sanjač*. Čemu pripisuješ to priljubljenost?

ŠTEFANEC: Najbrž je k njej prispevalo to, da nisem ravno tipičen slovenski pisatelj ... Sicer pa so razlogi za sorazmeren uspeh omenjenih knjig verjetno različni, gotovo pa bi bilo moč izluščiti tudi kakšnega skupnega. Mojemu prvcu je najbrž pomagalo to, da je bil drugačen, svež, netipičen za takratno tukajšnje pisanje. Vzbudil je radovednost. Morda je kaj prispevalo tudi dejstvo, da sem se takrat redno gibal po sceni. Marsikoga je verjetno zanimalo, kakšen roman je spisal ta tip, ki ga vsak dan lahko srečaš v lokalih, a je vseeno diplomiral in objavil knjigo pri ugledni založbi. Četudi je res, da moji takratni znanci niso bili kakšna omembe vredna kupna moč. Knjige so bile namreč že takrat nesramno drage ... Če se prav spomnim, je moja prva knjiga stala približno toliko kot zadnja. Vsekakor preveč za prvenec ... *Pariškim zgodbam* je najbrž pomagal čar nekdanje svetovljanske prestolnice umetnosti, *Viktorju Jelenu* nominacija za kresnika. Nekako "mimo" je padel le moj drugi roman, *Sprehajalec z nočnih ulic*. Njegov izid je bil zaradi težav založnika prelagan iz tedna v teden, tako da sem se naveličal čakanja in odšel v Pariz. Ko je knjiga končno izšla, sem bil še tam in nisem ji mogel pomagati s svojo navzočnostjo, stopnjevale pa so se tudi težave založnika, zaradi katerih se mu je sesula distribucijska mreža.

Skupni razlog za dokajšnjo priljubljenost pri bralcih pa je najbrž način mojega pisanja. Ta se mi zdi komunikativnejši kot pri večini domačih avtorjev, a ne na račun tehtnosti. Globje vsebine skušam podajati sproščeno, "neza-teženo". V strukturo knjige jih vključujem nevsiljivo, tako da je vsakemu bralcu, v skladu z njegovim predznanjem in interesi, prepuščeno, ali in koliko jih bo razbral. Vse skupaj pa povezuje okvirna zgodba, ki je dovolj zanimiva, da bralca vleče. Zanimivo se mi zdi, da so moje knjige različnim bralcem blizu zaradi zelo različnih razlogov ... A najbrž je tako z večino knjig.

BRATINA: Tvoj prvi roman književni kritiki opisujejo tudi kot nekakšen kolaž različnih literarnih zvrsti, ki pa so medsebojno skladno spojene. Je do takega

pristopa prišlo spontano ali pa si tako skozi različne forme iskal svoj pravi pisateljski izraz?

ŠTEFANEC: Ne, ni šlo za iskanje pisateljskega izraza, temveč za izraz sam. Za vsako vsebino namreč skušam najti formo, ki se ji kar najbolje prilega. Ne moreš vsake zgodbe, vsake zamisli zapisati na enak način. Pri *Morju* gre za nekakšen kolaž zgodb, ki sem jim nadel skupen okvir in jih družijo skupna intenca. Skupno jim je takšno ali drugačno stremljenje po "novih obalah", ki so nekakšna metaforično hrepenenjska kategorija in glaven, četudi ne do konca razkrit, motiv knjige. Vsako od teh zgodb, poglavij, fragmentov oziroma vsaj tiste poglavitne, ki so dovolj raznorodne med sabo, sem izpisal drugače, vsebini primerno. Nekdo, ki je takrat pisal o knjigi, je svoje besedilo naslovil s parafrazo njenega naslova "Morje novih pisanj", kar se mi je zdelo posrečeno in je merilo ravno na to razsežnost knjige.

Obenem je šlo tudi za nekakšno literarno igro, za spontano poigravanje s formo, kar gre morda vsaj deloma pripisati tudi moji mladostni naklonjenosti literarnim avantgardam z začetka dvajsetega stoletja.

BRATINA: Berljivost in izpiljen samosvoj slog sta že od samega začetka značilnosti tvojega pisanja. Sta rezultat napornega ustvarjalnega procesa ali gre za dar, za pravšnji občutek za pravo mero? Koliko pozornosti posvečaš pri pisanju romana pravemu ritmu toka pripovedi? Si pri svojih delih tudi zato izbral prostorsko in časovno linearnost?

ŠTEFANEC: Pisanje seveda ni lahko delo, a zame ni pretirano naporno ali celo mukotrpno. Ne mučim se namreč z neskončnim obračanjem in seciranjem stavkov ali s tuhtanjem, kam naj postavim kakšno besedo. Pišem relativno hitro in tekoče, kar korenini tudi v mojem ustvarjalnem procesu. Nisem namreč pisatelj, ki bi pisal dan za dnem, leto za letom. Kadar pišem knjigo, jo sicer pišem intenzivno, a ko je napisana, ne začnem takoj pisati nove. Vzamem si kakšno leto premora in takrat ne pišem leposlovja, temveč počnem kaj drugega. Med tem časom zorijo nove ideje, nabira pa se tudi ustvarjalna napetost, ki me – ko pride čas – žene skozi pisanje nove knjige. Zaenkrat se pisanja literature namreč lotevam le, ko nameravam napisati celotno knjigo. Krajših besedil zaenkrat ne pišem.

Ritem se mi zdi pri pisanju romana zelo pomemben in namenjam mu potrebno pozornost. A ritem mojih romanov ima marsikaj opraviti z mojim ustvarjalnim postopkom. Preden začnem pisati, imam predvideni odlomek vsaj v grobih potezah že v glavi, ob čemer pa pustim marsikatero podrobnost še nedorečeno, saj bi pretirana vnaprejšnja domišljenost ubila spontanost, intuicijo in ustvarjalni eros, ki so zame tudi zelo pomembni. Preden sedem za pisalno mizo, se tudi umirim, malce pomeditim in se prestavim v primeren ritem, ki ga potem prenesem v pisanje. Ko občutim, da bi ritem utegnil opešati, vem, da je čas, da s

pisanjem preneham. Mislim, da se ritem pisanja, v katerem avtor piše določeno knjigo, odraža tudi v ritmu branja, v katerem jo bralci berejo. Moje knjige se baje berejo v hitrem ritmu, in tako so tudi napisane. Prostorska in časovna linearnost sta pri meni pogosti, nista pa pravilo, prava mera pa je seveda pomembna. Tako pri pisanju kot pri drugih stvareh.

BRATINA: Skozi tvoja dela se kot pomemben element pojavlja iskanje resnice. Je resnica nekaj oprijemljivega, metafizična kategorija, oboje ali nekaj tretjega?

ŠTEFANEC: Z vprašanjem resnice se, tako ali drugače, slej ko prej sooči vsak radoveden človek in tudi jaz sem se. Z njim sem se nekoliko ukvarjal in poigral predvsem v svoji prvi knjigi. Njen podnaslov je "resnična zgodba", a bralcu, ki ta podnaslov vzame resno, kmalu postane jasno, da je – vsaj na neki obči, stvarni ravni – zavajajoč ali celo neresen. Morda se kdo ob tem vpraša po avtorjevem namenu, večina pa se s tem verjetno ne ubada. Tisti, ki se vendarle, lahko v povezavi z drugimi namigi na to temo pridejo do precej sproščujočih sklepov. Če se prav spomnim, "resnica" v tej knjigi kot sirena vabi za sabo sanjskega iskalca. Iskanje je umeščeno v sanjsko zgodbo, torej na neko drugo, manj racionalno raven zavesti, in temu primeren je tudi rezultat iskanja, sporočilo, podano v obliki poetičnega napotka, ki se iskalcu odstira fragment za fragmentom.

Sam v absolutne, dokončne resnice ali celo v Resnico, pisano z veliko, ne verjamem, zavedam pa se človeške potrebe po njej. Če bi obstajala, in nekateri seveda domnevajo, da je tako, bi nam bilo veliko lažje živeti in preživeti. Človeku je vedno lažje, če ima oporo in se mu med tavanjem skozi nepregledne in ne vedno prijazne pokrajine bivanja ni treba zanašati zgolj na šibke lastne moči. Zdi se mi, da je nekaj na to temo tudi v mojem drugem romanu *Sprehajalec z nočnih ulic ...* Mislim, da je navedeno tudi na zavihku ... Aha, takole gre: "Morda je to zgodba o človeku, ki je izgubil vero v dokončne resnice in ki se pred padcem v prepad nesmisla rešuje s hojo po minljivih, vedno novih stopnicah umrljivih resnic in lahko samo upa, da bo njegova noga, preden dokončno omahne v globino, še nekajkrat našla oporo." Četudi dandanes na to ne gledam več tako mrakobno in črnobelo. Z leti postane človek malce bolj pragmatičen tudi pri takih vprašanjih.

BRATINA: Poleg tega je v tvojih romanih zaslediti precejšnje posvečanje odnosu med potjo in ciljem. Je doseg cilja zaželena ali pa je sama pot že cilj?

ŠTEFANEC: Seveda je pot tista, ki šteje, cilji, če so pravi, pa so lahko le markacije ali etapni cilji na poti, ki se konča, ko se zvrnemo v grob ali kamorkoli že. Čeprav seveda nekateri menijo, da se zgodba nadaljuje tudi potem, a to se mi zdi, kot bi rekel Nietzsche, drzna hipoteza, ali če še malce nadaljujem njegovo misel, (pre)drzna hipoteza.

Če me spomin ne vara, je bil moj poglavitni učitelj o vprašanih poti kitajski filozof Lao Ce ali Lao Zi (glede pisanja njegovega imena je pri nas nekaj zadreg). Po teh načelih največkrat živim tudi sam in tako se temu ne more izogniti marsikateri od mojih junakov ali "junakov". Čeprav moji junaki ne filozofirajo, temveč svojo življenjsko filozofijo kratko malo spontano živijo. Sem se pa teh vprašanj v svojih knjigah dotaknil tudi s kakšnim nazornim primerom, kot je na primer osvajanje Južnega tečaja ali vedno novih "Južnih tečajev".

BRATINA: Tvoj dosedANJI opus poleg treh romanov obsega še zbirko *Pariške zgodbe*, ki je izšla leta 1998, torej štiri leta po *Sprehajalcu z nočnih ulic* in štiri pred *Viktorjem Jelenom*. So te kratke zgodbe nastajale skozi daljše časovno obdobje ali so posledica "trenutnega navdiha"? Je v njih avtobiografski element bolj ali manj navzoč kot v romanih? So štiri leta za izdajo nove knjige postala že tvoja stalnica, tvoj ustvarjalni ritem?

ŠTEFANEC: *Pariške zgodbe* so tematska zbirka kratkih zgodb, nastale pa so prav tako kot moji romani, torej v enem širokem zamahu. Pisanja sem se lotil, ko se mi je nabralo dovolj gradiva na to temo, avtobiografski element pa je v njih precej bolj navzoč kot v romanih. So moje najbolj avtobiografsko delo, saj so njihova podlaga moja doživetja v tem navdihujočem mestu. V njem sem bival dvakrat v razmaku približno desetih let, prvič kot dvajset-, drugič kot tridesetletnik. Moje prvo tamkajšnje bivanje je, letom primerno, spočelo predvsem zgodbe, v katerih središču so neposredna doživetja vele mestnega utripa, majhni ljudje, ki v tem ne ravno idiličnem mikrokozmosu iščejo svoj delček prostora. Kot tridesetletnik pa sem se v Parizu loteval predvsem "kulturne arheologije", sledil fantomu minulega časa, ki bi mi bil verjetno precej bolj všeč od pogosto prozaične sodobnosti. Če pri tem seveda ne gre za samoprevaro, kakršni v zasledovanju svojih hotenj pogosto podlegamo.

Štiri leta ... Hm ... Zdi se mi, da so med prvo in drugo knjigo minila tri. Ja, tako je. Kakorkoli – ne, letnice izida mojih knjig niso ravno veren odsev mojega ustvarjalnega ritma. Če bi bile odvisne le od tega, bi bili premori verjetno krajši, doslej pa bi objavil še kakšno knjigo več. Letnica izida neke knjige žal ni odvisna le od ustvarjalnega ritma avtorja, temveč vsaj toliko, ali še bolj, od razmer v založništvu. Resnih založb je pri nas malo, programe pa največkrat oblikujejo sredi leta za leto vnaprej, včasih se tudi kaj zavleče in tako naprej ... Po drugi strani pa nam avtorjem jemlje veter iz jader tudi nuja, da se zaradi višine oziroma nižine honorarjev ukvarjamo še s kakšno drugo dejavnostjo ali s kupom drugih, kar seveda pobere precej časa in energije. Ta tri- oziroma štiriletni ritem je torej bolj posledica realnosti, v kateri živim, kot pa mojega ustvarjalnega ritma. Če bi bilo drugače, bi najbrž zmogel knjigo na vsaki dve leti, tako pa sem, kot verjetno tudi večina mojih kolegov, podoben tekaču, obteženemu z utežmi. Ali otovorjenemu konju, ki bi bil raje galoper.

BRATINA: Koliko najdejo tvoje lastne življenjske izkušnje odjek v tvojih romanih? Kako se rojevajo in oblikujejo tvoji književni liki?

ŠTEFANEC: Osebnе izkušnje so seveda pomembna sestavina vsakega literarnega dela. Se pa odražajo na različne, tudi precej zapletene načine, ali pa se skozi literarno delo preobrazijo. Mojih izkušenj je v romanih kar precej, kot vsak pisatelj pa jih razširjam prek opazovanja in poznavanja življenja in njegovih mehanizmov. Vsak spodoben pisatelj mora biti pozoren opazovalec, ki je sposoben videti pod površino, pa tudi pronicljiv "dušeslovec", ki zna razbrati različne psihične procese, motivacije, stiske, strahove, upanja, deviacije ... Svoje izkušnje pogosto uporabim v prenesenem pomenu, v obliki simbolnih kod, pomembne pa so tako pri ustvarjanju skupnega ozračja, temeljne naravnosti posameznega dela, kot pri obravnavi podrobnosti. Zaželeno je seveda, da stvari, o katerih človek piše, "trdno stojijo", da so verodostojne, da so motivacije posameznih likov verjetne, četudi so netipične ... K temu prispevajo izkušnje in sposobnost opazovanja, tako drugih kot sebe. Nekateri menijo, da se pravo življenje romanopisca, njegovo najmočnejše obdobje, začne šele po štiridesetem letu, ko si nabere že precejšnjo mero izkušenj ter poglobljen uvid v življenje in njegove procese. Gotovo je nekaj na tem, četudi je res, da ne zorimo vsi enako hitro.

Moji književni liki pa se oblikujejo različno. Glede na vlogo, ki jim pripade. Ni namreč vseeno, ali so nosilci nekih teznih vsebin značaji, ki odražajo nekaj več kot le svojo individualnost, ali pa manj pomembni liki, ki jim je namenjena drugačna, manj zavezujoča vloga. Jih pa ne trpinčim preveč in jim pustim, da zaživijo svoje življenje, se obnašajo v skladu s svojim značajem, četudi se to kdaj ne ujema z mojimi vnaprejšnjimi pričakovanji in načrti. Ker pa njihov značaj največkrat ukrojim sam, je njihova svoboda vendarle omejena, tako da se navadno ne zgodi, da bi zbežljali.

BRATINA: V vseh treh romanih zavzemajo pomembno mesto sanje, ki se tako ali drugače prepletajo z resničnostjo. Zanje je tudi značilno, da so povezane s točno določenim umetniškim predmetom, ki ima na neki stopnji pripovedi pomembno vlogo. Kaj je bil primarni razlog za vključitev tega elementa? Kakšno je razmerje med sanjami, umetniško ustvarjalnostjo in stvarnostjo?

ŠTEFANEC: Sanje se z resničnostjo prepletajo tudi v naših življenjih oziroma jo pomembno sooblikujejo, četudi se tega ponavadi ne zavedamo. Poleg tega delujejo kot nekakšni nezavedni psihični "amortizerji", ki zmanjšajo možnost psihičnih poškodb. Pa tudi čisto konkretna sporočila in napotke nam lahko posredujejo. V jeziku svojih simbolov seveda. Ker so tako pomembne, jih nisem hotel zanemariti, sicer pa so sanje, v dobesednem in prenesenem pomenu, v literaturi in v umetnosti nasploh nadvse pogosto in raznoliko uporabljan pojav. Sam sem jih doslej uporabljal različno, bodisi na korekten "klinični"

način, kot odslikavo "realnega" dogajanja, na primer v *Viktorju Jeleni*, ali na bolj svobodne, bolj literarizirane načine ... Povezuje sanj s kakšnim skrbno izbranim umetniškim predmetom, ki lahko v neki fazi tudi prestopi v "realnost", pa mi odpira možnost, da posredujem manj otipljive vsebine, o katerih je zelo težko govoriti, saj so na meji ali čez mejo racionalnega. Jezik je dokaj racionalno "orodje", zato je zagata še večja. Na ta način pa se mi zdi, da lahko odprem prehod v neke druge sfere ali vsaj nakažem njihovo slutnjo.

Razmerje med sanjami, umetniško ustvarjalnostjo in stvarnostjo je zapleteno. Najbolj preprosto bi bilo seveda reči, da je umetniška ustvarjalnost bližje sanjam kot stvarnosti, a to bi bilo poenostavljanje. Vse tri komponente se namreč prepletajo na raznovrstne načine, se vzajemno oplajajo in sodelujejo v nekakšnem alkimističnem procesu, ki poteka v umetnikovi notranjosti. Seveda pa je od vsakega umetnika odvisno, katero komponento bolj poudari.

BRATINA: *Prvoosebna pripoved, urbano okolje, kriminalni zaplet, celo imena nekaterih oseb se v tvojem pisanju pojavljajo kot stalnica. Gre pri tem za namerno raziskovanje v določeni smeri pisateljskega izraza?*

ŠTEFANEK: Omenjene komponente gotovo niso naključne. Prvoosebna pripoved doprinese k neposrednosti, olajša čustveno identifikacijo avtorja in bralca, četudi vem, da se vsi bralci z mojimi "prvoosebniki" ne morejo identificirati, jih pa zaradi takega pristopa vsaj lažje razumejo. Urbano okolje pa je pogojeno z vsebino. Stvari, o katerih pišem, se ne bi mogle dogajati na podeželju ali v naravi ... Kriminalni zaplet – proti žanrski literaturi nimam predsodkov – in poznejši takšen ali drugačen razplet ali "razplet" je – poleg tega, da je čisto vsebinska komponenta – lahko primerno gibalno dogajanje, okvir, znotraj katerega je mogoče umestiti zahtevnejše vsebine, ne da bi trpela bralnost. Tako je mogoče zadostiti potrebi po zgodbi in tudi po kakšni drugi vsebini. Je pa to seveda odvisno od tega, kako se vsega skupaj lotiš in izpelješ.

To, da se imena nekaterih oseb pojavljajo v več knjigah, se mi zdi prijem, ki malce zabriše meje med njimi in jim dodaja neki dodaten, netipičen vsebinski element. Sicer nekatere svoje like precej razvijam. Enemu od njih je celo posvečena ena od knjig. Kljub temu pa mislim, da prihaja čas, ko se bodo poslovili in prepustili prostor novim, sami pa po svojih čudnih potih odslej korakali brez mojega spremstva.

BRATINA: Ena od značilnosti tvojega pisanja je tudi izmikanje uvrščanju v kakršnekoli trende. Koliko k temu prispeva tvoja "samotarskost", nepripadnost literarnim krogom? Ti tak pristop omogoča večjo ustvarjalno svobodo? Ali prispeva k izbiri literarnih likov?

ŠTEFANEK: To vprašanje je nekoliko podobno kači, ki požira lasten rep ... Skoraj vsi odgovori so pravzaprav že sugerirani v vprašanju ... In to dokaj pravilno.

Sem precejšen individualist, trendi pa me niso nikoli zanimali, razen morda zaradi informiranosti. Mislim, da se suvereni ustvarjalni osebnosti ni treba meniti zanje. Moja literarna "samotarskost" je najbrž povezana z mojim značajem in odnosom do naše literarne scene, pa tudi z občim stanjem na njej. Sicer pa se ne počutim ravno samotarja. Kot vsa toplokrvna bitja tudi sam potrebujem bližino ...

Odgovor na zadnji dve podvprašanji bi bil najbrž ja ... Ja.

BRATINA: Gre tvoji toplokrvnosti pripisati tudi dejstvo, da prijateljstvu precej individualističnih glavnih oseb s sebi podobnimi ali z diametralno nasprotnimi v svojih delih namenjaš precejšnjo pozornost?

ŠTEFANEC: Verjetno. Prijateljstvo je bilo zame v življenju vedno zelo pomembno. Prijateljsko oporo in zavezanost, vzajemno širjenje obzorij, skupne pustolovščine in odkrivanje novega, skupne zabave ..., sem že od otroških let zelo cenil. Zame je bilo vse to zelo dragoceno, tako rekoč nepogrešljivo. Svet, v katerem živimo, ni ravno prijazen in veliko lažje se je soočati z njim, če veš, da se lahko zanesesh na peščico ljudi, ki si si jih izbral sam in ki so izbrali tebe. Danes, ko večina ljudi razmišlja pretirano pragmatično, da ne rečem koristoljubno, je to še toliko bolj pomembno. Resnično prijateljstvo se mi zdi že skorajda nekakšna starinska, izumirajoča vrednota, ki jo velja ohranjati in rešiti, zato jo propagiram tudi v svoji literaturi.

BRATINA: Za tvoje glavne like je dokaj značilno stremljenje po nedosegljivem. Je ta značilnost splošno človeška? Jo obravnavaš kot usodo, kot nekakšen *deus ex machina*, ki likom prinaša na pot nove možnosti, prepreke, celo njihove morilce?

ŠTEFANEC: Stremljenje po nedosegljivem se mi zares zdi občečloveška značilnost. Zdi se mi, da je zasidrano globoko v vsakem od nas in da je neusahljiv vir različnih, za posameznika in človeštvo nasploh plodnih spodbud. Po drugi strani je tudi nenehni vir nepresegljivih frustracij. Korenini že v samem položaju človeka kot bitja, ki je ustvarilo visokoleteto in raznoliko nadgradnjo svojega bivanja, hkrati pa se, zaradi svoje temeljne narave, ne more otresti svoje kompleksne biološke določenosti in vsega, kar je povezano z njo. Preprosto povedano, se mi zdi človek bitje, ki ga težijo zemeljske spona in omejitve, zato bi rado letelo, in to ne samo v fizičnem smislu. Seveda pa nima kril, zato skuša svoje stremljenje doseči po raznih bolj ali manj dvomljivih poteh in stranpoteh. Ob varljivih začasnih uspehih doživlja neuspeh za neuspehom, kar je seveda težko mirno prenesti. Zaradi poganjanja za nedosegljivim pogosto tudi pozabljamo na tisto, kar je tu, okoli nas, in čaka, da se ga dotaknemo. Zanimarjamo tisto, kar je na doseg roke in lahko tudi zadovoljivo osmisli naša življenja, čeprav ... Četudi te stvari cenimo, še vedno nekaj manjka ... To zagato, ki se lahko kaže tudi pri povsem banalnih vsakdanjih rečeh, najbolj občutijo nemirni,

stremljivi ljudje, ki so vsestransko slabše prilagojeni. Z njo se kot posamezniki in kot občestva spopadamo zelo različno, a učinkovitega "protistrupa" še nismo odkrili in ga najbrž niti ne bomo. Zato se mi to stanje kaže kot temeljna človekova določenost, kot usoda.

V literaturi se s tem motivom ukvarjam različno. Je v vseh mojih knjigah, a v vsaki obravnavan drugače. V nobeni pa ne kot teoretiziranje, saj, kot sem že rekel, moji junaki ne filozofirajo, pač pa se z različnimi življenjskimi vprašanji soočajo spontano.

Morilce in druge ovire pa mojim likom na pot prinaša tudi splošna narava človeških bitij in družbe oziroma družb, ki so jih ta ustvarila. Morilec je v mojih knjigah – v vseh ga pravzaprav ni – ponavadi nekakšno bizarno posebljenje življenja kot takega in družbe kot take ... Posebljenje vseh ne-humanih družbenih deviacij in globoko v nas zasidranih temnih gonov, ki nas "ubijajo" kot posameznike in kot občestvo.

BRATINA: V твоjih dosedanjih romanih imajo ženski liki večinoma le postransko vlogo in so morda tudi zato bolj stereotipno zabrisani. Je taka kreacija glede na hoteni zorni kot pogleda na stvarnost v твоjih pripovedih namerna?

ŠTEFANEC: Spontana. In pogojena z zornim kotom pogleda. Kakor sva že ugotovila, so vsi moji romani napisani v prvi osebi, prvoosebni pripovedovalec pa je vedno moški. Ne ravno tipičen moški, a vendarle ... V prvih dveh romanih se ta moški prvoosebnež največkrat ubada z obćimi vprašanji, pri katerih – vsaj zdi se mi tako – delitev med spoloma ni relevantna, ne nazadnje imamo vsi v sebi tako kromosome x, kot kromosome y. Žensko-moških stikov je v teh knjigah malo, gre bolj za druge stvari. Več jih je v zadnjem romanu, a do kakih posebno pristnih in globoko prežemajoćih zblizanj žal ne pride. Viktor Jelen se v tej smeri sicer dokaj zagnano trudi, a njegov uspeh je klavrn. Ženske ostajajo zanj slabo raziskan, skrivnostni planet. Morda je to stereotipno, a je del Jelenove "zgubarske" življenjske usode. Tudi vpogled v druga področja življenja mu najbrž ostaja zastrt. Je pać tak in ne more si pomagati, zato pa toliko bolj intenzivno živi v drugih sferah, kjer pa podobo žensk in tudi vsega drugega kroji oziroma prikraja po svoje. Glede na zasnovo romanov je to povsem naravno.

BRATINA: Boš nadaljeval v takem slogu ali imaš za svoja nadaljnja dela v mislih drugaćen pristop?

ŠTEFANEC: Glede ženskih likov ne morem ničesar obljubiti, čeprav bi svojim "junakom" privoščil globlji vpogled v njihovo notranjost. A to bo seveda pogojeno z njihovim značajem, okolišćinami ... Tudi ženske imajo v moji literaturi namreć včasih vlogo nedosegljivega, bolj objektov poželjenja in hrepenenja kot pa dosegljivih bitij, osamosvojenih polovic v mitološki davni razcepljenih celovitih človeških bitij.

Na splošno pa zaenkrat kaže, da bom spremenil pripovedni način. Mislim, da je *Sanjač* sklenil neformalni cikel prvih treh romanov, štirih knjig, ki so bile napisane v prvi osebi. Najbrž bom v prihodnosti uporabil drugačne pristope, temeljne predpostavke svojega pisanja pa preizkušal in zrcalil tudi skozi drugačne teme. S tem se bom tudi izognil nevarnosti ponavljanja, pisateljskemu samomoru. Ta mi zaenkrat še prav nič ne diši.

BRATINA: Kako gledaš na vlogo literature v sodobnem svetu?

ŠTEFANEC: Glede vloge literature v sodobnem svetu bi težko podal enoznačno oceno. Opažam različne, tudi nasprotujoče si tendence. Po eni strani se zdi – in to dokazujejo tudi različne raziskave –, da ljudje vedno manj berejo, po drugi pa se knjiga in literatura ne pustita kar tako. Sodobnost je naravnana tako, da se ljudje vedno teže zberejo in si vzamejo čas za bolj poglobljene oblike preživljanja prostega časa in soočanja s svetom in samim sabo, med katere sodi tudi prebiranje literature. Prevladujejo plehekjše oblike razvedrila in preživljanja prostega časa, ki pa človeka ne bogatijo kaj prida, prej nasprotno. Kljub temu ljudje še vedno berejo, četudi največkrat takšno ali drugačno plažo in literaturo, ki jaha na sodobnih instantnih "duhovnostih". Toda pomembno je, da sploh še berejo, kar me glede na stanje včasih iskreno čudi in navduši. Tudi kakovostna literatura še ima svoje bralce, se je pa njena podoba večinoma spremenila, posodobila, in to ne nujno na račun banaliziranja. Literatura pač mora korespondirati s svetom, drugače ji grozi, da postane relikt, ki bo zanimal le še redke zanesenjake. A ta korespondenca mora biti z literaturine strani dovolj kritična, da je njena drža nedvoumna. Literatura se namreč svetu ne sme zgolj prilagajati, temveč ga mora skušati tudi sooblikovati. Četudi je res, da njen tovrstni vpliv slabi. Še vedno pa na srečo obstajajo tudi ozaveščene elite, ki se pomena in vloge kakovostne literature zavedajo. Te vpliv v svojih okoljih izkoriščajo tudi za povsem otipljivo podporo literaturi in kulturni ustvarjalnosti nasploh. Kultura, in z njo literatura, je namreč že dolgo tudi stvar prestiža in dokazovanja duhovne ravni in ustvarjalnih potencialov določenega okolja. V večini urejenih in samozavestnih držav se tega zelo dobro zavedajo, zato splošno stanje na literarnem in kulturnem trgu korigirajo z zaščito kakovostne, a manj tržne produkcije.

Veseli me, da se niso izpolnile evforične napovedi prepotentnih zagovornikov trditve, da svet ni eden, temveč sta dva, drugi naj bi bil sintetični svet interneta, da bo klasično knjigo izpodrinila elektronska. Veliko ljubša mi je namreč knjiga – nekaj, kar lahko primem v roko, poduham, otipam kakovost papirja, si ogledam opremo, vtaknem v žep ... To, da so ljudje elektronsko knjigo zaenkrat bolj ali manj zavrnili, kaže tudi na to, da jim literatura vendarle pomeni nekakšno zatočišče pred vedno bolj dehumanizirano avtocesto sodobnosti, zatočišče, ki se mu niso pripravljene kar tako odreči.

BRATINA: Kakšno pa se ti zdi mesto pisatelja v družbi?

ŠTEFANEC: Odvisno od družbe.

BRATINA: Pa pri nas?

ŠTEFANEC: Uf ... To pa je vprašanje, ki pisatelja pogreje! ... Zdi se mi, da je pri nas pisatelj na deklarativni ravni še zmeraj sveta krava, kar me moti, v realnem življenju pa se mu vse bolj obeta vloga žrtvenega jagnjeta, ali drugače rečeno: v imenu demagoškega oznanjanja "vertikalne in horizontalne enakosti" naj živi in dela v skladu z utrjenim slovenskim prepričanjem, da k umetniškemu ustvarjanju samoumevno sodi tudi skrajna beda. Cukrarna in to ... Povsem na začetku svoje literarne poti sva s prijateljem v časopisu objavila preprost oglas: "Mlada literata iščeta mecena". Odziva seveda ni bilo, niti kak duhovitež se ni oglasil, kakor sva potihem upala. Danes je morda čas, da slovenski pisatelji, vsaj tisti s statusom samostojnega ustvarjalca na področju kulture, podoben oglas objavimo kolektivno. A izid bi bil najbrž podoben ... Ne gre mi v glavo, da vsa Slovenija – sicer upravičeno, da ne bo pomote – joka nad usodo obupanih tekstilnih delavk, ki za svojo celomesečno tlako prinesejo domov nekaj deset tisočakov, nikogar pa ne moti, da je s podobno mizერიjo soočen tudi prevladujoči del literatov in drugih "svobodnjakov". Tudi ti morajo zavzeto delati, saj bi drugače že zdavnaj izgubili tisti svoj status, ki ga morajo nenehno potrjevati, od njega pa nimajo prav dosti. Ljudje, ki pri nas na različnih ravneh odločajo o pogojih dela umetniških ustvarjalcev, so očitno od kulture zelo oddaljeni, v njihovih življenjih pa tudi ne more predstavljati kakšne posebne vrednote. Drugače ne bi tako ravnali. Pomaga pa jim splošna tovrstna ignoranca. Josip Vidmar je nekoč zaneseno klical k stvarjenju "novih Aten, nove Florence" na naših tleh, a videti je, da je nekaterim bližja vizija novih Butal. Je pa prav mogoče, da se bodo svojih napak – na podlagi kakšne direktive ali primerjalne raziskave EU – zavedli čez nekaj let, ko bo večina domače umetniške ustvarjalnosti zaradi izrazito neprijaznih pogojev že usahnila. Takrat bodo ob pomoči izdatne finančne injekcije in množice "projektnih razpisov" verjetno umetno ustvarili trumo hvaležnih, oportunističnih "umetnikov" in tako v svojih očeh zadostili potrebi po "kulturnosti".

Vloga poslednjega Mohikanca se mi načelno sicer zdi plemenita in romantična, vseeno pa bom pošteno zaškrtal z zobmi, če me bo nekoč v prihodnosti, med kakšnim podobnim pogovorom, kdo vprašal, ali so na primer šestletni premori med izidi mojih knjig plod mojega ustvarjalnega ritma.